

Baltų ženklai ir simboliai

Karmėlavos Balio Buračo gimnazija

Lietuvių kalbos mokytoja Sandra Janušonienė

Ženklas

ir

simbolis

- **Ženklas –**
 1. būdinga natūrali žymė;
 2. dirbtinė daiktinė ar vaizdinė žymė, žymuo;
 3. prasmingas judesys, signalas;
 4. išorinis ko nors pasireiškimas, požymis, juntama prasmė;
 5. abstrakčią sutartinę reikšmę turintis žymuo.

Grafiniai ženklai - tai pati seniausia ir lakoniškiausia energijos ir informacijos išraiškos forma.

- Ženkliai nėra vien tik puošybos elementai, kaip kad manoma. Ženkliai turi gilią prasmę ir dvasinę vertę.
- Mūsų ženklų niekas neišgalvojo. Tai gamtos duotybės, turinčios savyje labai seną, universalią informaciją.

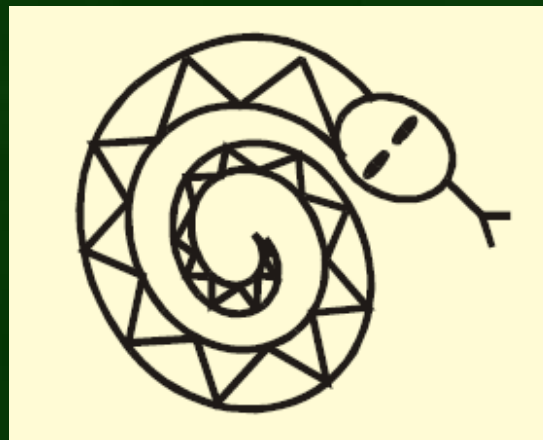
- **Symbolis–**

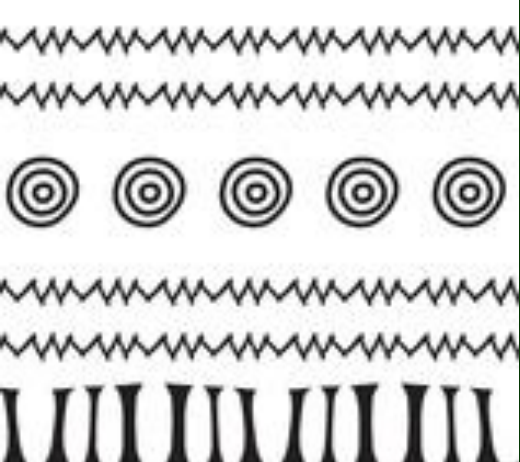
1. ženklas (daiktas, jo vaizdas, savybė), turintis visuomenei suprantamą kurios nors abstrakčios sąvokos, idėjos reikšmę;

2. raidinis ar kitoks sutartinis ženklas;

3. meninis vaizdas, turintis apibendrintą perkeltinę idėjos reikšmę.

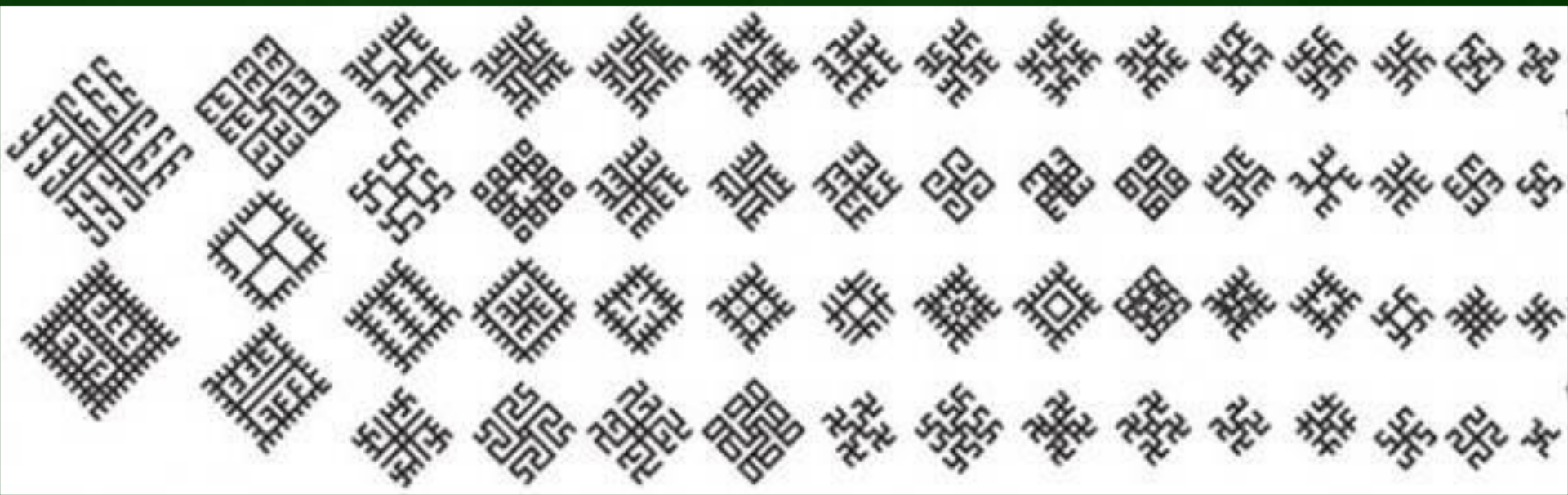
- Simboliai - tai gamtos dalis, paties žmogaus dalis. Juk ir gyvenimas yra simbolis – spiralė, neturinti nei pradžios nei pabaigos.
- Taigi ženklai tampa simboliais tam tikrame kontekste.

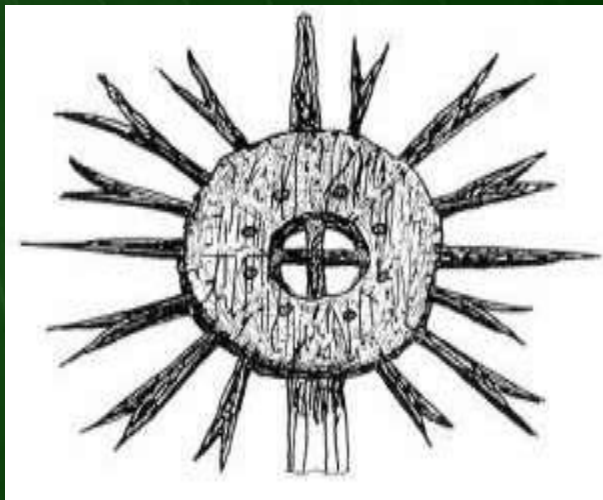
- Niekur kitur pasaulyje nėra išlikę tiek daug ženklų ir simbolių, kaip lietuvių ir latvių tautosakoje.
- Mūsų senoliai uoliai siekė išlaikyti savo pirminę religiją (liet. pagonybė, la. *dievestība*, *dievturība*), tikėjo gamtos jėgų egzistavimu.
- Ženklų, simbolių raštas įkūnija savyje mistines, sakralines vertybes. Jis yra raktas, padedantis perprasti kultūrą.

- Žmonėms ženklai duoti kaip savotiškas uždavinys. Jei jį perprantame, išsprendžiame, formuojasi atitinkama kultūra.
- Šiandien mūsų uždavinys yra suprasti ir panaudoti šias senąsias savo kultūros vertybes tam, kad neprarastume savo identiteto. Drauge perskaitykime protėvių paliktus „laiškus“.

Baltų ženklai ir simboliai

Saulė

- Tautosakoje Saulė vadinama motinėle, ratų važnyčiotoja, balta avele. Ji vaizduojama kaip mergelė ar moteris, avinti sidabro kurpaitėmis, pasipuošusi vainiku.
- Saulės spinduliai šviečia kryžiuose.
- Ji taip pat reiškia ugnį, tobulybę ir amžinybę, ištikimybę (vestuvinis žiedas).
- Žmonės sekė saulės kelią – pažymėdavo ir švėsdavo lygiadienius, saulėgrįžas. Pačios svarbiausios dienos (Rasos, Kalėdų šventės) susijusios su Saule. Ji laikyta gyvybės teikėja, Mėnulio žmona ar seserimi.

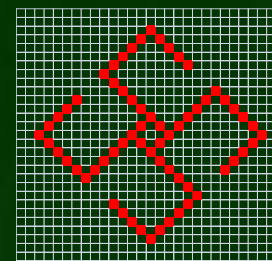
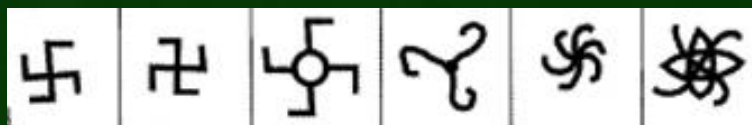

Svastika

- Ženklas randamas beveik visose senose kultūrose. Geležies amžiuje svastika reiškė aukščiausią valdžią.
- Svastika yra plačiai paplitęs saulės simbolis. Baltai jį siejo su laime, šviesa ir gėriu.
- Svastika yra dviejų rūšių: judesys į dešinę ir į kairę. Baltai buvo įsitikinę, kad kovoti su blogiu padeda judesys, sukimasis ratu. Tai lyg užuomina į tai, kad nėra darnos be kaitos, pasekmės be priežasties, vaisiaus be šaknų, o gimimo be mirties. Harmonija ir dermė viskame.

- Mėnulis vadinamas jaunikaičiu, ponaičiu, laimės nešėju. Lietuviai po Saulės labiausiai garbino Mėnulį. Archaiškiausi jo siejimai su maisto gaminiais (papločiais, duona, sūriu), su valgymui naudotais indais.

- Jaunas mėnulis – tai dubens kraštas, duonos riekė, ragas. Dainose jis - saulės laivas, vygė, sūpuoklės.

Mėnulis

- Pilnatis buvo labiausiai vertinama kaip šviečianti, raminanti.

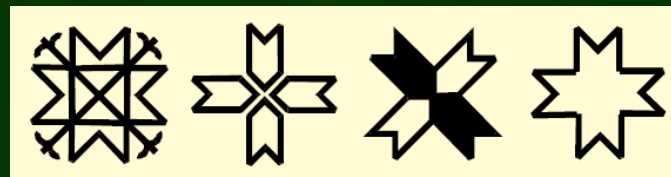
- Delčia - mirusiųjų globėja, dažnai vaizduojama kapinių koplytstulpiuose.

- Mėnulis buvo nakties žibintas, išblaškantis tamsybę ir piktašias būtybes. Jo fazėms žymėti liaudis turėjo savotiškus ženklus.

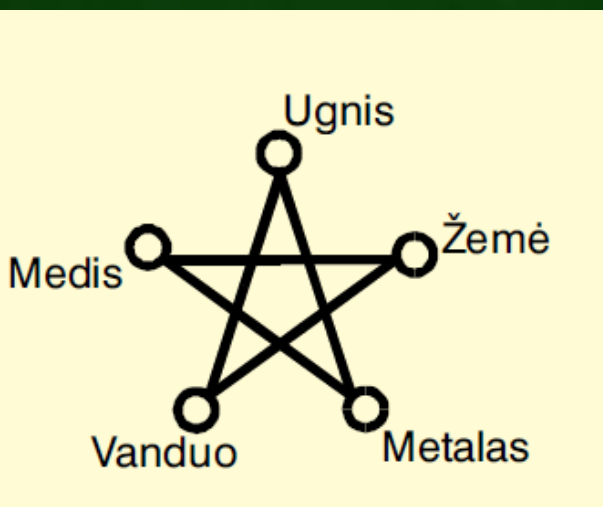
Žvaigždės

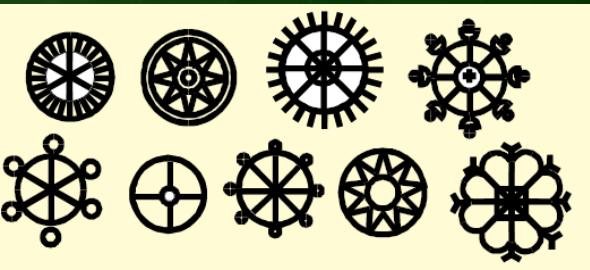
- Mitologijoje žinomos septynios Saulės dukterys – žvaigždės (pagrindinės planetos), iš kurių žinomiausia Venera, lietuvių vadinta Aušrine arba Vakarine. Mėnulis tampa piemeniu, ganančiu avis – žvaigždės.
- Žvaigždės laikytos ir gyvųjų žmonių vėlėmis. Tikėta, kad užmigus žmogui, užsidega jo žvaigždė ir ant jos užkabinamas gimusio gyvasties siūlas, o žmogui mirus – žvaigždė nukrinta, siūlas nutrūksta ir jo vėlė išskrenda Paukščių taku.
- Segmentinė žvaigždė (šešiakampė žvaigždė) – saulės simbolis. Ji užima pagrindinę vietą lietuvių liaudies ornamentuose. Ja puošiami rakandai, prieverpstės, kultuvės. Tai vienas seniausių pasaulyje saulės ir šviesos simbolių.

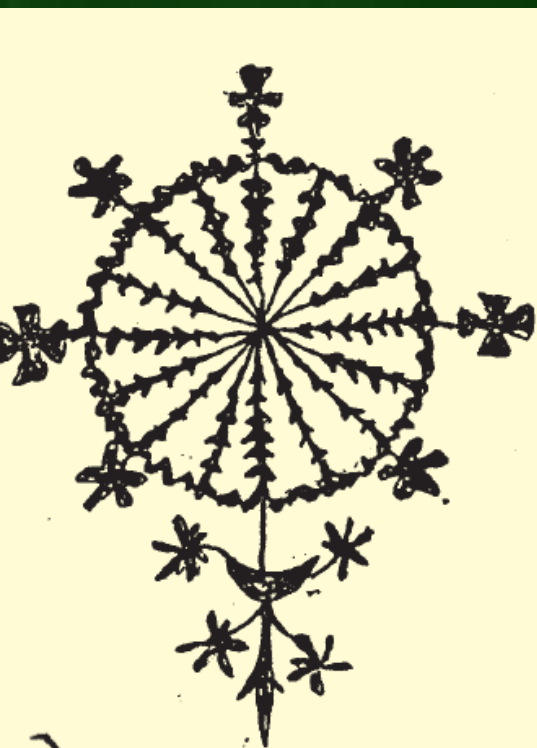
- Penkiakampė žvaigždė – darnos, gėrio, brolybės, apsaugos, penkių tvėrimo pradų ženklas. Tai savotiškas kryžiaus, medžio ir žmogaus ryšio bendrumo atitikmuo.
- Šis ženklas, beje, kaip ir svastika, istorijoje juodųjų jėgų buvo išniekintas.

- Kryžius – dvasios (dangaus, Dievo) ir materijos (žemės) santykis.
- Kryžiai statomi kryžkelėse – pasirinkimo, apsisprendimo vietose.
- Skritulys, ratas ir kryžius dažnai pakeičia vienas kitą. Kryžius judesyje, svastika, brėžia skritulį. Tai išreiškia baltų mėgstamos saulutės. Jų yra ir audinių raštuose, ir drožyboje, medžio raižiniuose, skrynių tapyboje.

Kryžius

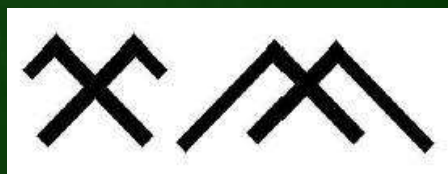

- **Kryžius – tai labai senas ir dažnai naudotas simbolis. Juo, prieš pašauinant į krosnį, žymėti duonos kepalai.**

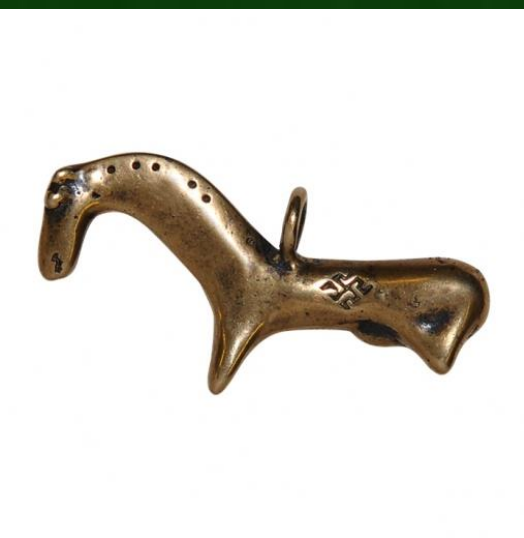

Šis simbolis dominavo liaudies mene. Žirgo galvos atvaizdu iki XX a. puoštos verpstės, audimo staklės, jaunavedžių lovos. Tikėta, kad arklys turi dieviškos galios, vaisingumo jėgos. Tai vyriškumo simbolis.

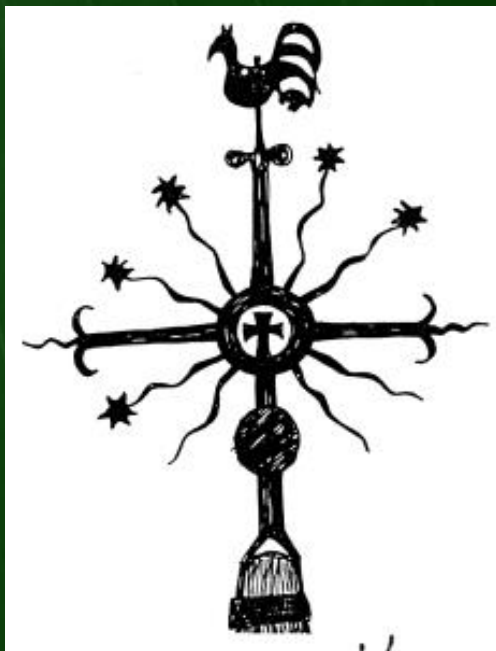
Žirgas

Visų pirma, tai dvynių kultas ir su jais susijusi dailė, t.y. dvipusė simbolika, ir mitas, siejamas su Saule ir jos dvyniais žirgais Ašvieniais.

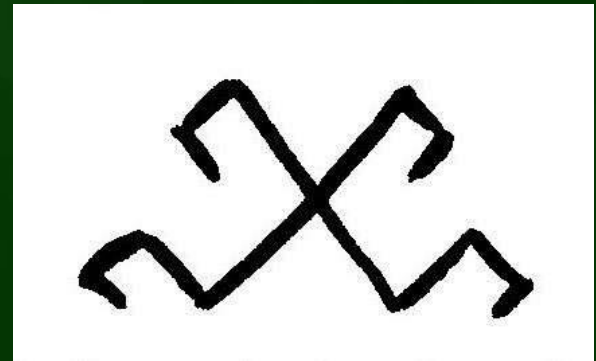
Tokie žirgai dažni ant stogo kraštų ir kartais vadinami dievo sūneliais. Lietuvių liaudies legenda pasakoja, kad žirgeliai saugo namus nuo piktųjų dvasių.

Gaidys

- Paukštis siejamas su nuolatiniu judėjimu ir simbolizavo ryšį tarp dangaus ir žemės. Vieni jų laikomi vaisingumo ir derlingumo simboliais (gulbė, gaidys), kiti - mirusiųjų sielų buveine (gegutė, balandis, lakštingala, sakalas).
- Dar gaidys buvo siejamas su ugnimi, gaisru, nes gaisrą atnešdavęs aitvaras, pasivertęs raudonu gaidžiu.
- Gaidys reiškia ir tvarką, tačiau pagrindinis gaidžio simbolis – vaisingumas.

- Elnias devyniaragis - senovės lietuvių mitologinė būtybė, savo raguose nešanti dangaus kūnus (dažniausiai Mėnulį, tačiau taip pat ir Saulę). Dar minima, kad elnias ant ragų neša seklyčią, jovarėlį, ant ragų kala kalviai. Nuo priešpilnio mėnulio iki pilnaties – 9 paros, todėl jis vadinamas devyniaragiu.

Elnias devyniaragis

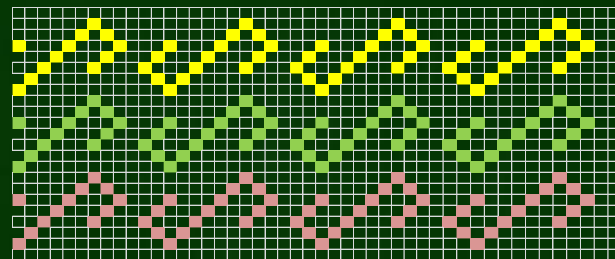

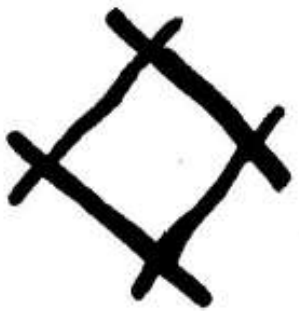
- Pasakojama, kad baltas elnias išbėga per saulėgrįžą, o atbėga per Kalėdas.
- Elnio simbolis greičiausiai buvo garbinamas kaip totemas. Lietuviai elnius laikė dievo tarnais, tikėjo, kad elnias gali nukreipti ligas ir apsaugoti žmones nuo potvynio.

- Žaltys – (kildinama nuo lietuvių žodžio *šaltas*) namų, židinio, mirusių protėvių, gerovės, derlingumo, sveikatos ir vaisingumo dievybė.
- Tai antgamtinė, protinga, nemari būtybė. Sakyta, kad namai, kuriuose gyvena žaltys, yra laimingi, į juos netrenkia žaibas, aplenkia ligos, geriau auga gyvuliai, todėl žmonės juos laikė namuose, maitino.
- Kadangi žalčiai šliaužiojo per lietų, žmonės tikėjo, jog jie susiję su vandeniu.
- S – simbolizuoja žaltį arba gyvatę.

Žaltys

- Šulinys išreiškia pasaulio simetriją. Jo vandenyje pasaulio medis atsispindi į Anapus.
- Šulinys kaip ir šaltinis yra „žemės akis“, anga į požemio karalystę.
- Šulinį galima pamatyti savo ateitį, likimą. Anksčiau prie šulinio merginos burdavo.

Šulinys

- Ženklas vadinamas kryžiaus žvaigžde, šuliniu, rožele.

- Pasaulio medis auga visatos centre. Trys jo dalys simbolizuoja šias zonas:

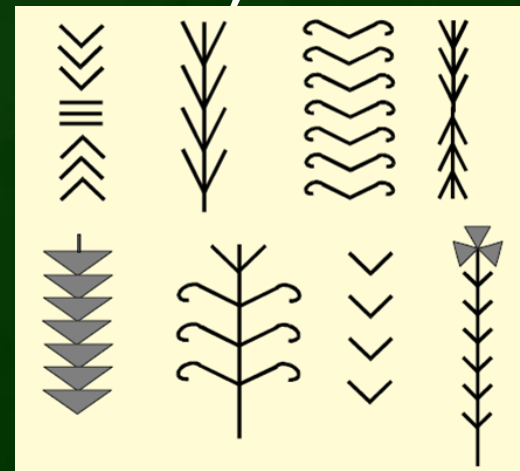
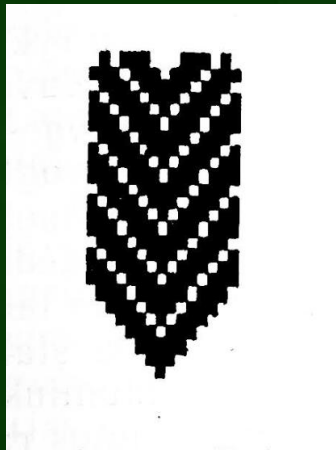
šaknys - požemį, kamienas - žemę, šakos, viršūnė - dangų.

- Jis siejamas ir su laiku: praeitis, dabartis ir ateitis.

- Lietuvių Pasaulio medžio prototipu buvo uosis, pušis, ažuolas, eglė.

- Juostose eglutės ornamentas - Laimos ženklas, saugantis nuo Laumių blogio (toks raštas vadinamas šluotele).

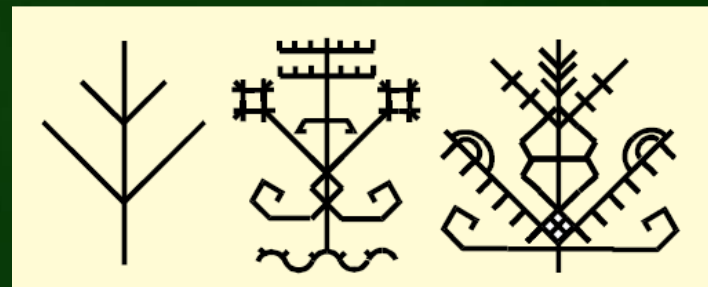
Medis

Juostos

- Mitologinių pėdsakų apie stebuklingus Gyvybės medžius išliko ir lietuvių stebuklinėse pasakose.
- Dainose obelis gretinama su mergele, būsimąja gimdytoja, motina. Obuolys – ne tik vaisingumo, bet kartu ir meilės bei jaunystės ženklas. Mažoje Lietuvoje kai jaunikaitis mergindavosi, sakydavo, „obuoliauja“.

Baltų ženklų įprasminimas

- Tik suvokdami savo tautos istoriją ir senąsias tradicijas, galime kurti ateitį.
- Linkėdami gražios ateities dovanojame simbolinį akmenuką iš Lietuvos pajūrio kaip dėkingumo ženklą, kad esame čia.

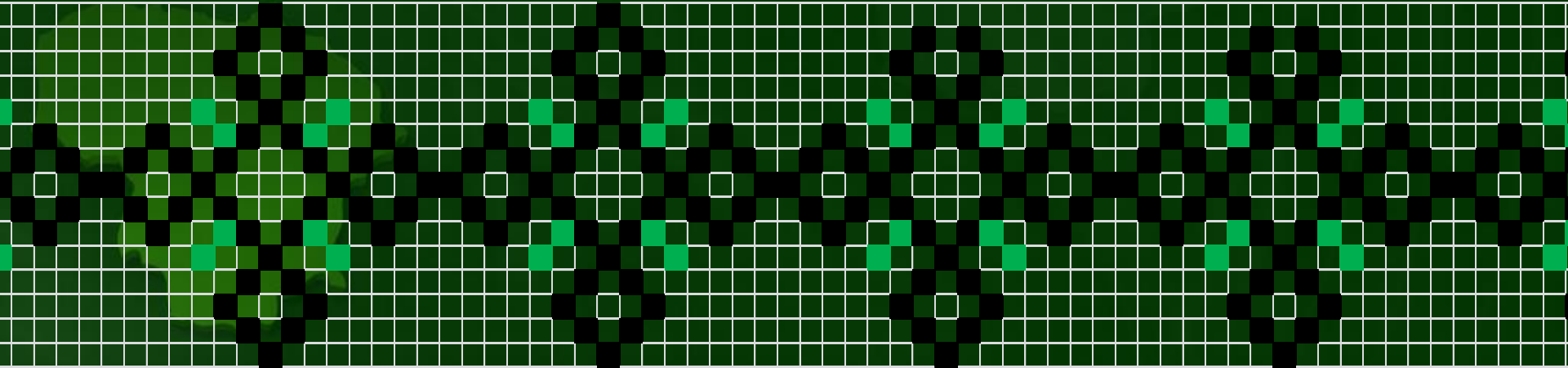

Aċiū

Paldies

Thank you

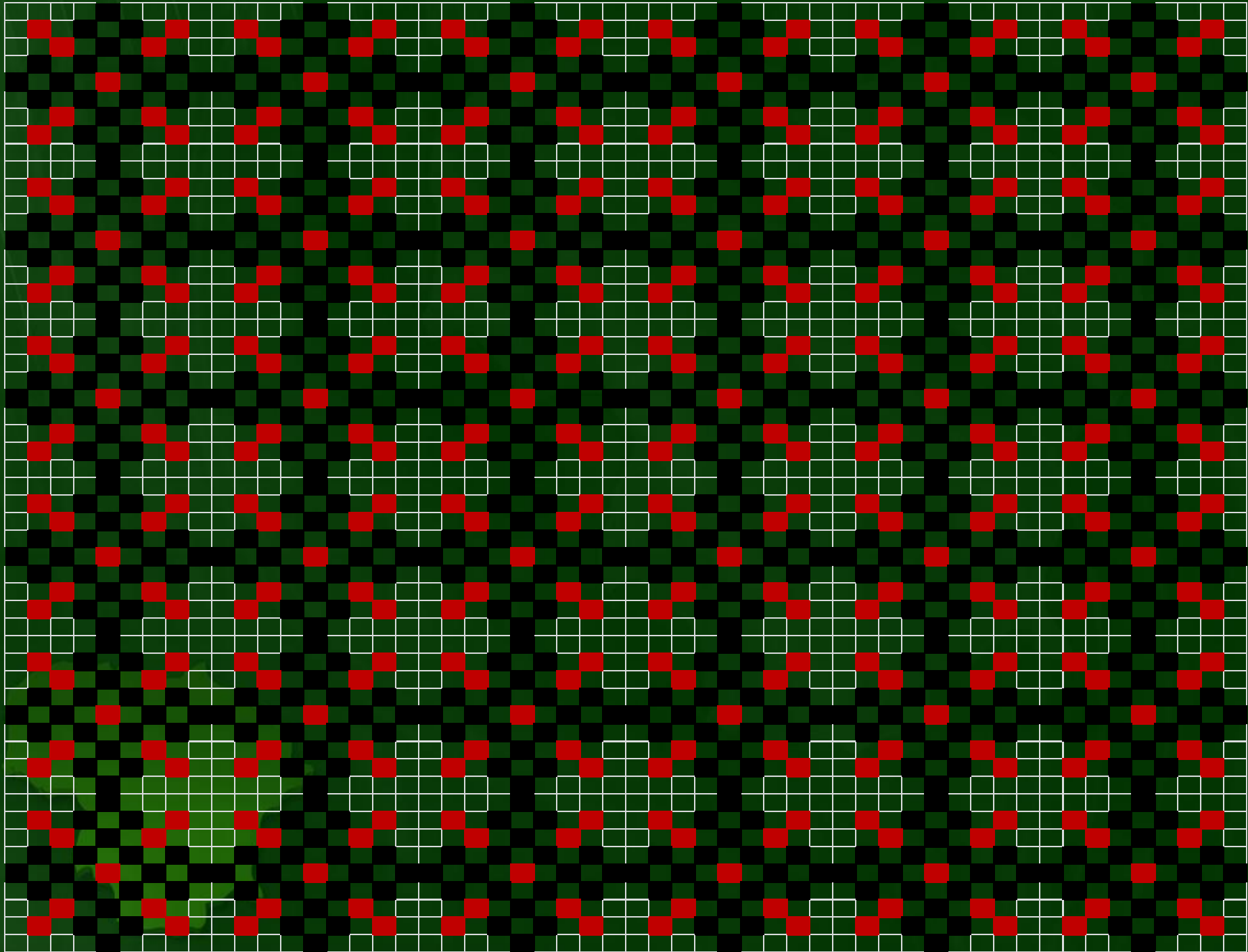
Спасибо

Šaltiniai:

- Rasa Ambraziejienė „Ženklaai.Įvaizdiniai.Simboliai“
- Alena Gerasimava „Mitologiniai ženklai“
- Vytautas Tumėnas „Eglutės ir svastikos ornamentų simbolika Lietuvoje“.

Klausimai

Vardas, klasė

Ką piešiau?

Ką reiškia šie ženklai?

Kaip jaučiausi pamokoje? Ką naujo sužinojau?

Ar patiko veikla?

